

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1944 kl. 12 m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1, §§ 18 och 20, § 22 mom. 1 samt §§ 24, 26 och 31 regeringsformen m. m.

Till konstitutionsutskottets handläggning ha båda kamrarna den 25 april 1944 hänvisat en den 14 i samma månad dagtecknad, till riksdagen avlåten proposition, nr 246, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1, §§ 18 och 20, § 22 mom. 1 samt §§ 24, 26 och 31 regeringsformen ävensom till övergångsstadgande.

I fråga om innebörden av det i propositionen framlagda författningsförslaget samt motiven till detsamma får utskottet hänvisa till följande uttalande av chefen för justitiedepartementet till ovan omförmälda statsrådsprotokoll:

»Enligt bestämmelse, som fogats vid den år 1942 antagna nya rättegångsbalken, skall dennas ikraftträdande bero av förordnande av Kungl. Maj:t med riksdagen. Vid rättegångsbalkens antagande förutsattes, att innan dylikt förordnande meddelades närmare utredning skulle verkställas rörande de ändringar i andra författningar, som erfordrades för genomförandet av den nya processordningen. Sådan utredning har nu verkställts av processlagberedningen bland annat i fråga om ändringar i rikets grundlagar. I beredningens den 17 mars 1944 avgivna betänkande har framlagts utkast till ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen jämte förslag till vissa lagar, som ansluta sig till ifrågavarande grundlagsstadganden. För att möjliggöra beslut om rättegångsreformens ikraftträdande under nästkommande andra-kammarperiod bör förslag till erforderliga grundlagsändringar föreläggas redan innevarande lagtima riksdag.

Beredningen har till en början föreslagit vissa ändringar i regeringsformens stadganden om högsta domstolen. Den nya processordningen påkallar en omarbetning av den med stöd av § 17 mom. 1 regeringsformen utfärdade lagen om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar. Med hänsyn till att i nämnda lag funnits böra upptagas bestämmelser jämväl i andra avseenden än dem, som nu angivas i § 17 mom. 1 regeringsformen, har avfattningen av detta lagrum jämkats. I särskild lag skola sålunda enligt den föreslagna nya lydelsen av momentet givas närmare bestämmelser om högsta domstolens

sammansättning och tjänstgöring. I grundlagsstadgandet kvarstår bland annat att antalet justitieråd skall vara minst tolv. Däremot har det nuvarande stadgandet, att antalet må ökas utöver tolv allenast om domstolen skall arbeta på avdelningar, ansetts ej behöva bibehållas, då det måste anses uppenbart, att sådan ökning av antalet ej kan ske under annan förutsättning. Särskild bestämmelse i regeringsformen om högsta domstolens befogenhet att pröva frågor om fullföljdstillstånd, varom nu stadgas i § 18 mom. 2, blir efter genomförandet av nya rättegångsbalken ej längre erforderlig, då enligt denna balk avgörandet av frågor, huruvida talan i fullföljt mål må komma under högsta domstolens prövning, ingår i högsta domstolens befogenhet att handlägga målet. De av beredningen i nu angivna hänseenden framlagda förslagen synas lämpliga och torde böra genomföras.

Beträffande frågor om återbrytande av dom som vunnit laga kraft och återställande av försutten tid har beredningen föreslagit, att befogenheten att upptaga och avgöra ansökningar härom skall, då målet är av beskaffenhet att i sista instans skola prövas av kammarrätten, överflyttas från högsta domstolen till regeringsrätten, som i övrigt har att pröva mål av likartad beskaffenhet. Motsvarande ändring föreslås i fråga om avgivande av yttranden över nådeansökningar. Även dessa förslag torde böra genomföras.

Antalet militära ledamöter i högsta domstolen är enligt § 20 regeringsformen fastställt till två. Beredningen har förordat att Kungl. Maj:t skall äga utse minst två, högst tre sådana ledamöter. Därigenom skulle möjlighet beredas att utse en representant för envar av de tre försvarsgrenarna, således även för flygvapnet. I varje särskilt mål, som från krigsdomstol dragits under högsta domstolens prövning, skulle dock endast två militära ledamöter delta.

Även enligt min mening bör en ändring av ifrågavarande stadgande i regeringsformen i den av beredningen föreslagna riktningen vidtagas. Jag anser emellertid några betänkligheter ej böra möta att i regeringsformen fastställa att tre militära ledamöter skola utses. Därest det ej skulle finnas erforderligt att redan vid ändringens ikraftträdande utse en militär ledamot från flygvapnet, torde ytterligare en militär ledamot kunna utses från armén. Frågan om fördelningen av tjänstgöringen i högsta domstolen mellan de tre militära ledamöterna torde, såsom ock beredningen föreslagit, böra lämnas öppen i regeringsformen. Uppenbart är emellertid, att militär ledamot, som av Kungl. Maj:t utsetts inom viss försvarsgren, i regel bör delta i avgörandet av mål som röra denna försvarsgren. I den mån det skulle finnas erforderligt att meddela närmare bestämmelser, vilka två av de militära ledamöterna som skola inkallas i varje särskilt mål, torde stadgande härom kunna införas i den lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, som omförmåles i § 17 mom. 1 regeringsformen enligt dess föreslagna nya lydelse.

Enligt beredningens förslag skall vidare ur § 20 regeringsformen uteslutas den nuvarande föreskriften, att de militära ledamöterna icke få åtnjuta särskilt arvode. Med hänsyn till de skäl, som beredningen anfört till stöd för sitt förslag, finner jag denna ändring böra genomföras.

Bestämmelserna i § 22 mom. 1 regeringsformen om domfört antal i högsta domstolen ha i beredningens förslag i olika avseenden jämkats. Den nuvarande uppdelningen i ringare och viktigare mål föreslås skola upphävas. Såsom huvudregel föreslås den nu för ringare mål gällande föreskriften, att fem justitieråd skola utgöra domfört antal. Stadgandet att fyra justitieråd skola äga avgöra mål av ringare beskaffenhet, där de äro om slutet ense, har ansetts passa mindre väl tillsammans med principerna i den nya rättegångsbalken om rättegångens muntlighet och omedelbarhet och har därför uteslutits. Det nuvarande högsta antalet i ett mål deltagande domare har sänkts från åtta till sju, vilket dock icke innebär någon ändring av vad redan nu tillämpas. Till särskild lagstiftning hänvisas, liksom för närvarande, bestämmandet av när högsta domstolen skall sammanträda i plenum; föreskrifter i detta hänseende ha upptagits i 3 kap. 4 § nya rättegångsbalken. I samma ordning skall enligt beredningens förslag bestämmelse meddelas om domarnas antal vid behandling av frågor, huruvida talan i fullföljda mål må komma under högsta domstolens prövning — enligt 3 kap. 6 § nya rättegångsbalken skola tre ledamöter deltaga i avgörandet av dylik fråga — ävensom vid avgivande av yttranden i nådeärenden. Genom formuleringen av ifrågavarande stadganden i § 22 mom. 1 regeringsformen har möjlighet öppnats att i allmän lag bestämma om militär ledamots deltagande såväl i pleni-mål som i frågor om prövningstillstånd och vid avgivande av yttranden i nådeärenden.

De av beredningen förordade ändringarna i § 22 mom. 1 regeringsformen innefatta enligt min mening en lämplig reglering av hithörande spörsmål och torde böra genomföras. Det må erinras, att förslaget till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring skall undergå lagrådsgranskning, innan det förelägges riksdagen. Härtill torde jag få återkomma i annat sammanhang.

I § 24 regeringsformen, som upptager bestämmelse om nedre justitierevisionen, har beredningen föreslagit en formell jämkning, vilken torde böra vidtagas.

Beredningen har vidare i sitt betänkande upptagit frågan om stadsdomar-tjänsternas tillsättning. Enligt gällande lydelse av § 31 regeringsformen äga för tillsättning av borgmästartjänst de i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade upprätta ett förslag på tre behöriga personer, varefter Kungl. Maj:t utnämner en av de föreslagna till borgmästare. Samma förfaringsätt är stadgat i fråga om rådmans- och magistratssekreterartjänsterna i Stockholm. Den närmare regleringen av val för upprättande av förslag hänvisas till särskild lagstiftning. Tillsättning av rådmantjänster i andra städer än Stockholm regleras ej av regeringsformen; i dessa städer utses rådmän av stadsfullmäktige, varefter länsstyrelsen utfärdar fullmakt för den valde.

Beredningen har utgått från att någon ändring ej skall ske beträffande regeringsformens bestämmelser om borgmästares tillsättande. Beträffande rådmantjänsterna, vilkas innehavare enligt 1 kap. 10 § nya rättegångsbalken alltid skola vara lagfarna, har i 4 kap. 2 § samma balk stadgats, att

utnämningens rätten tillkommer Kungl. Maj:t, varvid tillika angivits att om val av rådman funnes särskilt stadgat. I anslutning härtill har beredningen föreslagit, att till befattning som lagfaren rådman staden skall äga föreslå tre behöriga personer, inom vilket förslag Kungl. Maj:t skall utnämna en. Därvid förutsättes, att förslaget skall upprättas av stadsfullmäktige, varom närmare stadganden upptagits i ett av beredningen utarbetat förslag till lag om val av borgmästare och lagfaren rådman i stad. Någon särskild bestämmelse om tillsättning av magistratssekreterarbefattningen i Stockholm bör enligt beredningen icke upptagas i regeringsformen; för den händelse magistratssekreteraren ej tillika skall vara rådman, anses erforderliga bestämmelser om tillsättningen böra införas i arbetsordningen för magistraten och rådhusrätten.

I likhet med beredningen finner jag någon ändring av regeringsformens bestämmelser om tillsättning av borgmästartjänst ej vara påkallad. I fråga om rådmanstjänsterna har, såsom framgår av det förut anförda, redan genom nya rättegångsbalkens antagande den principen godkänts, att utnämningens rätten skall tillkomma Kungl. Maj:t även i andra städer än Stockholm. Därvid förutsättes, att såsom grund för utnämningen skulle ligga ett genom val tillkommet förslag på tre personer. Det återstår sålunda att taga ställning till frågan, i vilken ordning stadens förslag skall upprättas. Då det för närvarande, i vad gäller andra städer än Stockholm, tillkommer stadsfullmäktige att utse rådman, ligger det närmast till hands att, såsom ock beredningen föreslagit, låta stadsfullmäktige uppgöra det förslag, inom vilket Kungl. Maj:t skall utnämna rådman. Detta tillvägagångssätt torde också vara det lämpligaste. Under sådana förhållanden torde det knappast föreligga tillräckliga skäl att för Stockholms vidkommande bibehålla det nuvarande systemet med omedelbara val. Jag ansluter mig därför till beredningens förslag att i § 31 regeringsformen såsom allmän regel för tillsättning av tjänst såsom lagfaren rådman föreskrives, att staden skall äga uppgöra ett förslag på tre behöriga personer, inom vilket Kungl. Maj:t utnämner en till innehavare av tjänsten. I enlighet med vad beredningen uttalat torde tillsättning av tjänsten som magistratssekreterare i Stockholm icke böra regleras i regeringsformen.

Jag är ej beredd att nu taga slutlig ställning till de närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till borgmästar- och rådmanstjänst, vilka beredningen upptagit i förslaget till särskild lag därom.

De i det föregående angivna ändringarna i regeringsformen torde i princip kunna sättas i tillämpning utan avbidan på rättegångsreformens genomförande. Förbehåll torde dock, såsom beredningen uttalat, böra göras för de nya bestämmelserna om handläggning av frågor om tillstånd att talan i fullföljt mål må komma under högsta domstolens prövning. Vidare torde ett övergångsstadgande beträffande ändringarna i § 31 regeringsformen böra, efter en redaktionell jämkning, upptagas i överensstämmelse med vad beredningen föreslagit.»

Konstitutionsutskottet finner ej skäl till erinran mot det i propositionen framlagda förslaget till ändringar i regeringsformen och hemställer alltså,

att riksdagen, med bifall till förevarande proposition, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av § 17 mom. 1, §§ 18 och 20, § 22 mom. 1 samt §§ 24, 26 och 31 regeringsformen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 17.

§ 17.

1:o. Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värv ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol. *Deras antal må ej ökas utöver tolv, så vida ej Konungen och riksdagen, i den ordning 87 § 1 mom. stadgar, besluta, att högsta domstolen skall på avdelningar arbeta; och varde, i sådant fall, såväl justitierådets antal med iakttagande av vad ovan är sagt som ärendenas fördelning mellan avdelningarna i samma ordning bestämda.*

1:o. Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värv ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Närmare bestämmelser om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt i den ordning 87 § 1 mom. stadgar.

§ 18.

1:o. Regeringsrätten tillkommer det även att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola av högsta domstolen avgöras.

§ 18.

Regeringsrätten tillkommer det även att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess *eller kammarrättens* slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola av högsta domstolen avgöras.

(Nuvarande lydelse)

2:o. Högsta domstolen äger ock pröva och avgöra ansökan om tillstånd av Konungen att fullfölja talan i mål, som enligt lag icke utan sådant tillstånd må dragas under Konungens prövning.

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolorna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar, och utan särskilt arvode, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarenas antal icke överstiga åtta.

§ 22.

1:o. Uti högsta domstolen kunna ringare mål prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där alla fyra äro om slutet ense. Över viktigare saker skola minst sju döma. Ej må flera än åtta ledamöter på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes, huru många av domstolens ledamöter skola deltaga i prövning av ansökan, varom i 18 § 2 mom. förmåles.

(Föreslagen lydelse)

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolorna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. Konungen utser och förordnar tre militärpersoner av högre grad att med domare jäv och ansvar, efter ty i 22 § 1 mom. stadgas, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta.

§ 22.

1:o. Uti högsta domstolen kunna mål prövas och avgöras av fem justitieråd. Då i högsta domstolen till prövning och avgörande förekommer mål, varom i 20 § stadgas, böra tillika två av de militärpersoner, dem Konungen härtill utsett, hava säte i domstolen. Ej må flera än sju domare på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes domarnas antal vid behandling av fråga, huruvida talan i mål, som fullföljes till högsta domstolen, må komma under dess prövning, där enligt lag särskilt tillstånd därtill erfordras, så ock av ansökan, varmed högsta domstolen enligt 26 § har att taga befattning.

(Nuvarande lydelse)

§ 24.

Uti Konungens nedre justitierevision skola justitieärendena beredas till *föredragning* och avgörande i högsta domstolen.

§ 26.

Konungen äger att i brottmål göra nåd, mildra livsstraff samt återgiva ära och till kronan förverkat gods. Över ansökningar därom höre Konungen dock regeringsrätten, beträffande mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess slutliga prövning, men i andra mål högsta domstolen; och fatte Konungen Sina beslut uti statsrådet. På den brottslige skall sedermera ankomma att emottaga den nåd, Konungen honom förunnat, eller undergå det straff, vartill han blivit dömd.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre behörige personer. Varje röstberättigad äger en röst. Bland de föreslagne utnämner Konungen en till *borgmästare*. På samma sätt förhållles med rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm.

Närmare bestämmelser om val för nu sagts, meddelas genom särskild, stiftad lag.

(Föreslagen lydelse)

§ 24.

Uti Konungens nedre justitierevision skola justitieärendena beredas till *prövning* och avgörande i högsta domstolen.

§ 26.

Konungen äger att i brottmål göra nåd, mildra livsstraff samt återgiva ära och till kronan förverkat gods. Över ansökningar därom höre Konungen dock regeringsrätten, beträffande mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess *eller kammarrättens* slutliga prövning, men i andra mål högsta domstolen; och fatte Konungen Sina beslut uti statsrådet. På den brottslige skall sedermera ankomma att emottaga den nåd, Konungen honom förunnat, eller undergå det straff, vartill han blivit dömd.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre behörige personer. Varje röstberättigad äger en röst. *Till tjänst som lagfaren rådmän i stad äge staden föreslå tre behörige personer.* Bland de *sålunda* föreslagne utnämner Konungen en till *innehavare av den ifrågavarande tjänsten.*

upprättande av förslag till de tjänster, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

Övergångsstadgande.

Bestämmelserna i 18 § 2 mom. samt 22 § 1 mom. i vad sistnämnda

(Föreslagen lydelse)

moment avser ansökan, varom i 18 § 2 mom. förmåles, skola i deras äldre lydelse fortfarande gälla intill dess, enligt vad därom i allmän lag stadgas, den nya rättegångsbalken skall lända till efterrättelse. I fråga om mål, som enligt nyssnämnda lag skola behandlas jämlikt äldre lag, skola ock därefter 18 § 2 mom. samt, i nyss angiven del, 22 § 1 mom. i deras äldre lydelse äga tillämpning.

De nya bestämmelserna i 31 § skola ej äga tillämpning, där före ikraftträdandet åtgärd för återbesättande av rådmanstjänst eller av tjänst såsom magistratssekreterare i Stockholm vidtagits.

Stockholm den 25 maj 1944.

På konstitutionsutskottets vägnar:

JONES ERIK ANDERSSON.

Närvarande: herrar Jones Erik Andersson, Sandegård, Källman, Björck, John Gustavson, Anders Andersson, Siljeström, Thorell, Fast, Nilsson i Göteborg, Fält, Norén, Pettersson i Norregård, Spångberg, Nilsson i Norrlångträsk, Sefve och Gustafsson i Bogla.
